

Niet voor, maar met de klanten

Ontwikkelingen vragen om samenspel tussen cumelabedrijven en opdrachtgevers

Hoe blijf je als cumelaondernemer overeind bij de krimpemde groep boeren, want de schaalvergroting gaat door. Niet door de strijd op de kostprijs, maar veel meer door te ontzorgen. Samen met de klanten werken aan een optimale productie, want ook bij een beperkt aantal klanten moeten de machines rendabel blijven.

Als we op weg zijn naar de twee gesprekspartners die hun onderneming echt in de primaire agrarische sector hebben, valt weer op hoeveel agrarische ruimte er nog is. Als we de boerderij van Jan van Weperen in het Oost-Friese Oosterwolde naderen, valt ook de schoonheid van het landschap op. Bomenrijen sieren de wegen en kavelgrenzen. En toch liggen ook hier grote percelen met organische vormen. Het zijn percelen die passen bij het veehouderijbedrijf van de toekomst, denkt ook gesprekspartner Van Weperen. Samen met zijn broer en neef runt hij een veehouderijbedrijf dat al groter is dan de toekomst die hij zelf voorlopig ziet voor de melkveehouderij. Van Weperen melkt ruim 400 koeien en heeft een quotum van vier miljoen liter.

Van Weperen is een van de voorlopers in de melkveehouderij, die al vroeg begon met sterke schaalvergroting. Toen hij 34 jaar geleden met zijn broer het bedrijf overnam, was dat namelijk een

gemengd bedrijf van 50 hectare. Na de overname schaalde hij op door over te stappen op het zogenaamde Brabantse model, dus met de teelt van veel mais en de koeien vooral op stal. Die stap betekende dat het bedrijf in 1984 bij de start van de melkquotering al een quotum van één miljoen kilogram melk had. Dat vormde het uitgangspunt voor een gestage groeiestrategie tot wat het bedrijf nu is.

Schaalgrootte

Opvallend genoeg is Van Weperen nu in een status quo beland. Terwijl heel veel bedrijven nog praten over groei en zelfs verdubbeling als de quotering verdwijnt, denkt Van Weperen zelf aan consolidatie. Dat heeft ook te maken met de omvang die het bedrijf nu heeft. "Als we gaan maaien, praten we al over blokken van 50 hectare. Dat is voor een loonwerker veel, maar ook voor ons.

Veel groter gaat niet als we het in eigen hand willen houden. Dan praat je nog niet over het enorme weerrisico." Daar waar Van Weperen zelf niet verder wil op het pad van de schaalvergroting ziet Dirk Duijzer, directeur Food en Agri van Rabobank Nederland, daar nog wel veel gebeuren. Hij verwacht dat de gemiddelde bedrijfsomvang de komende jaren snel zal stijgen. "In de melkveehouderij zullen we te maken krijgen met een versnelde sanering. Er zijn nog heel veel bedrijven zonder opvolger die zullen verdwijnen", aldus Duijzer. Hij voorspelt dat op veel van die nieuwe middenbedrijven de robotisering een grote rol zal spelen. "Je ziet in Nederland nu al een enorme investering in automatische melksystemen. Dat zal de komende jaren nog verder doorgaan", stelt hij vast. Dat zal volgens hem gepaard gaan met een verdere professionalisering van de bedrijven. "Dat zie je nu al. Vroeger werd degene die het minst kon leren boer, nu is dat omgekeerd. Nu is dat degene die het beste kan leren. En", voegt hij er met een grijns aan toe, "de rest wordt ambtenaar."

Milieugebruiksruimte

Toch zal die groei die optreedt zeker niet ongebreideld zijn, verwacht feitelijk iedereen die in de sector actief is. Hoe dan ook zal de milieugebruiksruimte straks beperkend zijn, stelt professor Oene Oenema van de Wageningen Universiteit. "Het zal na de afschaffing van de melkquotering zeker niet zo zijn dat er onbeperkt ruimte is om te produceren. Hoe dat moet, is nu onderwerp in veel discussiegroepen die onder andere door het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in gang zijn gezet. "Als er namelijk

één ding vaststaat, is het dat er hoe dan ook gebruiksnormen zullen blijven. De vraag is alleen of daar nog normen voor dierrechten bij moeten."

Oenema hoopt van niet, want een nieuw systeem zou ook betekenen dat veehouders weer kapitaal nodig hebben voor dierrechten. "Je ziet nu al dat door de quotering en de dierrechten veel geld wordt gestopt in quota en dierrechten. Dat is zonde, want dat kan niet worden gebruikt om bijvoorbeeld mestplaatsingsruimte in de vorm van land te kopen."

Ondanks die beperkingen verwacht hij zeker dat de melkveehouderij verder gaat groeien. "We hebben nu eenmaal een sector die erg dynamisch is. Daarbij bevindt Nederland zich in de zone waar de melkveehouderij het meest efficiënt is."

Met wat voor klanten krijgen loonwerkers dan te maken als ze actief zijn in het agrarisch loonwerk? Zijn het ondernemers die veel in eigen mechanisatie gaan of zullen ze juist kiezen voor het uitbesteden van werk? Het is opvallend dat eigenlijk iedereen het er wel over eens is: grotere bedrijven betekent meer loonwerk. Dat wordt ingegeven door alle ontwikkelingen die dat feitelijk onontkoombaar maken. Allereerst is er de groei van het middenbedrijf. Het zijn bedrijven waar de ondernemer in zijn eentje tussen de 700.000 en 1.000.000 kilogram melk gaat produceren. In cijfers betekent dit tussen de 100 en 130 koeien per bedrijf. Zelfs met een melkrobot betekent dit dat een ondernemer zijn handen vol heeft aan de verzorging van het vee, de administratie en alle klussen in en rond de stal.

“Ik geloof niet in explosieve groei”

*Jan van Weperen, Oosterwolde, melkveehouder,
400 melkkoeien, 280 hectare*

Hij is een van de grootste veehouders in Nederland en tegenwoordig een graag geziene gastspreker. Waar veel mensen verwachten dat na 2015 de melkveehouderij explosief zal groeien, denkt Van Weperen dat de kans hierop klein is. “Als je nu terugkijkt, zie je dat het gemiddelde bedrijf in 1960 tien koeien had en dat het gemiddelde bedrijf nu op 70 koeien zit. Grof gezegd komt dit erop neer dat het gemiddeld bedrijf in de afgelopen vijftig jaar met ruim één koe per jaar is gegroeid. Datzelfde geldt feitelijk voor de oppervlakte. Het zou dan al revolutionair zijn als het gemiddelde bedrijf met twee koeien per jaar groeit. Bekijk je dat over de periode tot 2020, dan groeit een bedrijf tussen 2013 en 2020 met veertien koeien. Dat is nog lang geen verdubbeling.

Van Weperen houdt van getallen, dus weet hij ook dat arbeid sinds 1960 269 procent duurder werd, dat melk nu nog maar 54 procent oplevert van de prijs in 1960 en dat grond ruim 400 procent duurder is. Die gegevens bepalen de noodzaak om continu te werken aan schaalvergroting, aldus Van Weperen. “Op de melkprijs hebben we geen invloed, dus we kunnen alleen proberen om goedkoper te produceren. Dat is nodig omdat zowel arbeid als grond continu duurder wordt. En ik zie geen reden waarom dat de komende jaren zou veranderen.”

Voor hem is duidelijk dat in de veehouderij de arbeidsefficiëntie zeer belangrijk is. “Arbeid blijft schaars en duur, dus moet je die factor minimaliseren. Tegelijk hebben we te maken met de milieugebruiksruimte die de grond duur maakt. Na de quotering zal dit de beperkende factor worden. Daarom heeft het bedrijf van de toekomst een duidelijk kenmerk: dat is productief en intensief per hectare.”

Tegelijkertijd roemt hij de bestaande diversiteit onder de Nederlandse melkveehouders: biologische melkveehouders, extensieve en intensieve boeren. Hij probeert altijd iets te leren van een andere bedrijfsvoering. Duurzaamheid, met lang levende, productieve dieren. Daar waar hij kan, pikt hij er iets uit voor zijn eigen bedrijfsvoering.

makers worden grote vraagtekens geplaatst bij de al maar groeiende en vooral zwaardere machines.”

De consequentie van het veelvuldiger uitbesteden van werk is dat er veel nadrukkelijker afspraken tussen veehouder en loonwerker moeten worden gemaakt, want grotere blokken en grotere bedrijven betekent dat de wederzijdse afhankelijkheid groter wordt. Tegelijk hebben loonbedrijven ook zekerheid nodig over de investeringen die ze doen, stelt Duijzer als bankman vast. “Er moet ook ruimte zijn om het terug te verdienen.”

Die noodzaak om een goede prijs te kunnen maken, realiseert Van Weperen zich als geen ander. Hij ziet vanuit zijn eigen bedrijf wat de kostprijs is van het werk. Hij vindt dat de loonwerkers daarom veel meer het contact moeten zoeken met hun klanten. “De kunst is om de problemen te delen. Maak de klant bewust van alle overwegingen die spelen bij de aanschaf van een nieuwe machine en laat hem blijken dat hij ook nodig is om die moderne machine rendabel te kunnen maken.”

Gericht investeren

Die ontwikkeling naar meer loonwerk zal niet alleen in de veehouderij, maar ook in de akkerbouw optreden, voorspelt Jan Paul van Hoven van de maatschap Koninklijke Wilhelminapolder, net boven Goes. Hij verwacht dat binnen de akkerbouw veel bedrijven zullen ontstaan van tussen de 40 en 200 hectare. De kleinste bedrijven zullen nagenoeg alles door de loonwerker laten doen, de grote zullen keuzes maken, maar zullen ook veel aan de loonwerker overlaten. “De bedrijven die overblijven, zullen gericht investeren. Zoals wij hebben gekozen voor pootgoed, daar

Oenema voorziet dat melkveehouders door de toenemende investering in de vergroting van de melkproductie steeds meer werk zullen uitbesteden. Dat wil zeggen: niet zelf meer investeren in machines, maar bedrijven zoeken die dat werk voor hen uitvoeren. “Daarbij zullen de bedrijven ook steeds kostenbewuster worden. Doordat de melkprijs steeds meer zal worden bepaald door de wereldmarkt zal het in sommige jaren van groot belang zijn om een lage kostprijs te realiseren.”

Die opschaling is in de ogen van Oenema ontegenzeggelijk in het belang van de cumelasector. “Bedrijven krijgen te maken met grotere klanten, voor wie ze veel werk kunnen doen”, zegt hij daarover. Tegelijk waarschuwt hij voor de gevaren. “Door de grotere bedrijven zal er ook om meer capaciteit worden gevraagd. Dat betekent vaak zwaardere machines en dat is de komende jaren zeker een aandachtspunt. Je merkt dat er in het beleid veel aandacht is voor de duurzaamheid van het bodemgebruik. Bij de beleids-

hebben we ook alle machines voor. Tot en met het verpakken toe. In andere zaken steken we echter geen geld, dat laten we aan de loonwerker.”

Meer nog dan bijvoorbeeld de melkveehouderij heeft de akkerbouw al te maken met certificering. Daar zal de loonwerker als medespeler in de keten zeker mee te maken krijgen, voorspelt Van Hoven. “Als akkerbouwers moeten we het lef hebben mee te denken in de keten. Als je in de goede partijen opereert, kun je bij de grootwinkelbedrijven prima uitleggen wat wel en niet kan, als je maar meedoet.”

In die samenwerking hoort ook de loonwerker, stelt hij. “Dan kun je ook aangeven waarom iets wel of niet kan. Op die manier voorkom je onmogelijke eisen”, aldus Van Hoven. Waar het volgens hem om gaat, is dat je meedenkt met de afnemer. “Boeren denken namelijk wel dat ze onafhankelijk zijn, maar het tegendeel is waar; ze zijn tegenwoordig vooral afhankelijk van datgene wat de maatschappij voor hun producten wil betalen.”

Voor veel bedrijven die akkerbouwloonwerk doen, is maatschappelijk verantwoord ondernemen volgens Van Hoven zelfs essentieel. “Wie mee wil doen, moet zorgen dat hij aan de eisen voldoet. Het is feitelijk simpel: je doet het goed en dan mag je blijven komen. Licht je de hand met de regels, dan is het klaar en hoef je niet meer te komen”, zegt hij. Een akkerbouwer wil

“Melkveehouderij moet uitkijken”

Dirk Duijzer, directeur Food en Agri Rabobank Nederland,

Gaat Nederland de wereld voeden? Kom met die vraag niet bij Dirk Duijzer aan. Dan moet hij smakelijk lachen en noemt even wat cijfers op. Het belangrijkste: 95 procent van de voedselproductie in de wereld is lokaal. “Maar vijf procent van al het voedsel - voornamelijk soja, koffie en specerijen - dat wordt geproduceerd, gaat de grens van een regio of werelddeel over. De rest wordt allemaal op korte afstand gebruikt. Dat is ook de reden dat allerlei landen en werelddelen nu een eigen landbouwbeleid gaan voeren. In Europa zijn we daarmee klaar, omdat we onze landbouw zo ver op orde hebben dat we genoeg hebben. Maar in China of India zijn ze als de dood dat ze te weinig voedsel hebben en er onrust ontstaat onder de bevolking, die een groot deel van haar inkomen aan voedsel besteedt. Daarom sluiten ze soms de grenzen en doen ze er alles aan om voldoende voedsel te produceren”, aldus Duijzer. Dat systeem gebruiken die landen volgens hem ook om de prijs op een acceptabel (laag) niveau te houden. Op die manier betekent een verdubbeling van de prijs op de wereldmarkt dat dit uiteindelijk maar geldt voor vijf procent van alle producten. Toch heeft die vijf procent voor Nederland grote invloed, omdat we juist hier veel exporteren en omdat we nu te maken hebben met een open markt. Ondertussen maakt Duijzer zich wel grote zorgen over de wereldvoedselproductie. “Er is een grote mismatch tussen de groei van de welvaart en de groei van de landbouwopbrengsten. De vraag naar graan blijft groeien, doordat meer mensen vlees willen en we tegelijkertijd ook allemaal auto willen rijden. Ook daarvoor is veel graan nodig.”

Naast die behoefte neemt in een flink aantal plaatsen de productie af, doordat er onvoldoende water beschikbaar is. “Laatst was ik in Saoedi Arabië. Daar hebben ze jaren graan kunnen produceren door het grondwater op te pompen, maar dat raakt nu op. Het gevolg: de productie keldert van 3000 kilo per hectare - wat al niet veel was - naar 1500. Zo is het op meer plaatsen. In Amerika droogt de Colorado-rivier op, in China de Gele Rivier. Allemaal bronnen voor de landbouw. Nu dat doorgaat, ontstaan in steeds meer gebieden problemen. Elke afwijking van de normale gang van zaken zal daarom leiden tot onrust op de voedselmarkt, met als gevolg sterk wisselende prijzen.”

De ontwikkeling om meer voedsel te produceren in de regio is in de ogen van Duijzer een goede zaak. Het huidige beleid van een aantal landen in Afrika om grondstoffen zeker te stellen, vindt hij te begrijpen, maar feitelijk ongewenst. Voor de Nederlandse melkveehouderij heeft Duijzer ten slotte nog een waarschuwing. Hij verwacht dat over een aantal jaren de veestapel zal worden ingekrompen, omdat het landbouwbedrijfsleven het mineralenprobleem niet voortvarend aanpakt.

geen gedoe achteraf met afnemers of handhaving. Een voorbeeld daarvan is volgens hem de manier waarop een van zijn loonwerkers inspeelde op de wens om precies te registreren waar het stro vandaan kwam en waar het precies werd opgeslagen. "Dat bedrijf heeft nu voor 100.000 euro werk op ons bedrijf. Alleen omdat het voor ons de tracking en tracing voor het stro wilde verzorgen."

Leefbaarheid

Hoewel ook Van Hoven opereert vanuit een groot bedrijf onderschrijft hij de stelling van Hermanus Versteijlen, topambtenaar in Brussel, dat in Europa het gezinsbedrijf overheersend zal blijven. De Europese topambtenaar erkent dat de bedrijven hoe dan ook relatief kleinschalig zullen blijven. "We krijgen te maken met een markt die steeds meer tegen wereldmarktprijzen moet opereren. Dat betekent dat je in perioden van lage prijzen moet werken met lage marges. Dat kan alleen in bedrijven waar mensen bereid zijn om tegen relatief lage opbrengsten te werken."

"Het zijn diezelfde bedrijven die ervoor zorgen dat het zo'n feest blijft om naar de Wilhelminapolder of het bedrijf van Van Weperen te rijden. Al weet Van Weperen ook wel wie ervoor zorgt dat het mooi blijft. "Ik vind het prima om daarvoor een vergoeding te ontvangen, maar ook dat werk laat ik graag door een ander doen."

Tekst & foto's: **Toon van der Stok**

"Maatschappelijk verantwoord en kwaliteit"

Jan Paul van Hoven, directeur De Wilhelminapolder

Wie wil praten over de wereldwijde ontwikkelingen in de landbouw kan gerust terecht bij Jan Paul van Hoven, directeur van maatschap De Wilhelminapolder, een akkerbouwbedrijf van 1300 hectare. Het is groot genoeg om enkele medewerkers in dienst te hebben.

Van Hoven oriënteert zich graag wereldwijd. Zo is hij deze winter op een studiereis met grote Europese akkerbouwers in Brazilië geweest, het land met het grootste potentieel ongebruikte landbouwgrond. "Als je ergens moet investeren, is het daar. Er liggen nog grote arealen grond die nu alleen met struiken begroeid zijn, maar met een goede bodemvruchtbaarheid. Er is voldoende water, alleen is dat slecht verdeeld over het jaar. Wil je daar produceren, dan zul je dus moeten investeren in de opslag van water en daarna goede irrigatiesystemen. Voor suikerriet en soja is dat zeer geschikt." Een ander probleem is het vervoer van de producten, vertelt Van Hoven: "Dat zijn gronden die duizenden kilometers van de kust liggen. Wil je die benutten, dan moet je dus wegen aanleggen. Dat is ook de manier waarop wij in Europa gebieden hebben blootgelegd. In Amerika hebben ze dat gedaan door de spoorwegen. Alleen daardoor zijn de landbouwgebieden in het binnenland ontwikkeld."

Doordat dit soort gebieden zich zo langzaam ontwikkelen, zal de wereldmarkt de komende jaren onder invloed blijven van sterke prijsschommelingen. "Bedrijven moeten zich erop instellen dat ze tegen een lage kostprijs moeten produceren. Het probleem is dan dat er voor fatsoenlijk onderhoudswerk geen ruimte is en datzelfde geldt voor natuurbeheer. Bij lage opbrengstprijzen ontstaat ook het probleem dat er bij boeren en externe investeerders geen interesse is om te investeren in extra productie. Op die manier wordt het opbrengstpotentieel slecht benut. Tegelijkertijd zullen er perioden zijn met hoge prijzen, zoals we nu meemaken. Daaraan zie je wel dat het Europese beleid is veranderd. Vroeger was in dat geval de export allang dicht gegaan. Nu exporteren we als Europa nog gewoon graan."

In Nederland zal de komende jaren veel draaien om duurzaamheid, voorspelt Van Hoven. "Als je ziet hoe geil Albert Heijn is van maatschappelijk verantwoord ondernemen, moet je daarop inspelen. Dat moeten we als akkerbouwers, maar dat kun je ook als loonwerker. Als de akkerbouwer meewerkt aan een project duurzaam ondernemen, kun je daar wat aan toevoegen als je daar als bedrijf ook aan meedoet."

Op ontwikkelingen inspelen kan op verschillende manieren, beschrijft Van Hoven. Bijvoorbeeld door te werken met GPS-systemen waarmee je alles traceerbaar maakt. Of door energiezuinig te werken. Als je dat maar meetbaar maakt."

Hij vindt het ook belangrijk dat bedrijven werken aan een serieuze zakelijke relatie. "Dat betekent kwaliteit leveren. We hebben hier een mestsilo en hebben daarvoor een contract met een loonwerker omdat hij de silo's niet met één, maar met twee mixers uitrustte. Een simpel ding, maar het is net dat extra. In de toekomst zal dat het verschil maken."

